

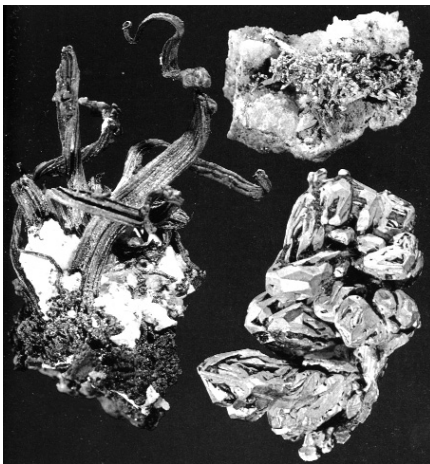
DE PECVNIAE INVENTIONE

– scripsit Gaius Licoppe –

Pecunia æqualibus nostris est res tam usitata, tam vulgaris, ut vix imaginari possint eam non omni ævo exstitisse. Quis non admiratus est supellectilem, aurea ornamenta aliaque varia summo artificio confecta, qualia inventa sunt in hypogeo sepulcro pharaonis Toutankhamon? Cultus ergo Ægyptiacus medio secundo millennio a.C.n., quo vivebat hic pharao, nobis videtur iam ad quandam perfectionem pervenisse; nulla tamen pecunia tunc apud Ægyptios fuit in usu (in huius libelli fronte ostenditur pensura auri regularis apud Ægyptios circa annum 1.375 a.C.n.).

Ante pecuniam inventam, homines res inter se commutabant; pastores, exempli gratia, pecudes mutare poterant cum frumento agricolarum. Antiquis temporibus in Italia pecus in permutationibus multum videtur adhibitum esse; inde putatur nomen pecuniæ derivatum esse a pecude.

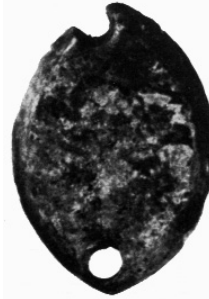
Iam ante multa millennia homines metalla nativa invenerunt, quæ sunt fragmenta cuiusdam metalli puri per terram sparsa. Inter ea maxime æstimabantur aurum et electrum, quod est naturalis mixtura auri et argenti. Argentum nativum etiam invenitur, sed rarius; etiam rarius cuprum. Ferrum purum in natura vix exstat, cum celeriter oxydetur; per occasionem tamen invenitur ferrum meteoriticum, i.e. de cælo delapsum, quod iam tertio millennio a.C.n. Sumeriis notum erat. Platinum, Antiquis ignotum, etiam est metallum nativum, quod Europæi in America solum duodevicesimo sæculo invenerunt.

Tria metalla nativa, electrum (supra), argentum (ad sinistram), aurum (ad dextram), qualia in terra possunt inveniri

Imprimis metalla nativa lapideis malleis tundebantur atque formabantur ad ornamenta conficienda; hoc facilius fiebat, cum metallum igne molleiebatur. Antiquissimum ornamentum metallicum adhuc inven-

tum est cuprea lamina, ovalis et foraminata, quæ collo videtur fuisse suspendenda. Archæologi eam anno 1960 in quadam spelunca Iraquiiana invenerunt atque demonstrare valuerunt eam confectam esse circiter novem milibus annorum et quingentis (9.500) a.C.n.

Cuprea lamina decimo millennio a.C.n. confecta

Vera tamen metallurgia¹ serius incohatur, circiter quattuor milibus annorum a.C.n., cum homines in Proximo Oriente invenerunt cuprum e variis lapidibus combustionem extrahi posse. Ad hoc faciendum, cum ignis maxime excitandus esset, complures fabri per calamos in focum flabant, unde verbum « conflare », quod in sermone Romanorum synonymum est « fundendi ».

Hanc primam metallurgiæ ætatem historici vocant « ætatem cupream ». Tunc paulatim cuprum non solum adhibebatur ad ornamenta fingenda, sed etiam ad instrumenta fabricanda. Cuprum tamen est nimis ductile, quare in multis usibus instrumenta lapidea præferebantur.

Ineunte tertio millennio a.C.n. una conflantur imprimis cuprum et arsenicum, postea cuprum et stannum, unde nascitur æs. Hoc est initium historicæ ætatis, quæ dicitur « ætas ænea ». Magna mutatio tunc incohatur; nam æs multo durius est quam cuprum purum, atque optime convenit ad instrumenta fabricanda, quorum efficacia maior est quam instrumentorum lapideorum.

Tribus sæculis post, circa annum 2.700, fabri in Proximo Oriente valuerunt temperaturam in furno eo augere ut ferri mineralia² conflari possent. Ferrum ære durius est et multo melius convenit ad instrumenta fabricanda. Tamen « ætas ferrea », intuitu historicorum, solum incohatur circa annum millesimum a.C.n.; nam usus ferri tantum lente inductus et diffusus est propter difficultatem eius metallurgiæ.

Quæ cum ita essent, metallorum appetentia celeriter crevit, sed lapides unde conflari poterant non ubique erant in promptu, quin etiam sæpe solum in longinquis regionibus inveniebantur. Qua de causa

commercium, etiam maritimum, inter diversas regiones augebatur.

Raro fit ut archæologi vestigia inveniant metallorum commercii. Tamen quædam Phœnicia navis, circa annum 1.200 a.C.n. ad litus Asiæ Minoris demersa, in fundo maris reperta est. Anno 1960 fieri potuit ut totum navis onus levaretur et in terra diligenter examinaretur. Ibi inter alia inventæ sunt regulares massæ cupri, quæ fusæ erant in formam pellis vaccinæ.

Regulares cupri massæ inventæ in Phœnicia nave circa annum 1200 a.C.n. demersa

Huius modi metalla regularia iam commodiora erant ad permutationes faciendas atque diu manserunt in usu.

Septimo sæculo a.C.n. aliquid novi apparuit in Lydia. Sardis, Lydiæ caput, alluit celeberrimus rivus c.n. Pactolus ; in eius alveo tunc inveniebantur lapilli plani ex electro nativo. Hi lapilli, quibus Lydii signum impresserunt, præfigurabant nummos.

Nummus definiri potest ut pars signata et certi ponderis cuiusdam metalli. Cræsus, Lydiæ rex, sexto sæculo a.C.n. creavit primum nummum verum, i.e. signatum et certi ponderis sive auri, sive argenti ; vocabatur « stater », quod nomen Lydium Græci postea sibi assumpserunt (στατήρ). Hi nummi tunc præcipue ad stipendium militibus solvendum.

Argenteus nummus Lydiæ regis Cræsi

Græci eodem tempore in permutationibus adhuc adhibebant incommoda instrumenta, ut tripodes, æneas cortinas, secures et præsertim verua ferrea (ὄβελός), sed nonnullæ civitates Græcæ, inter quas Ægina videtur fuisse prima, Lydios sine mora imitatæ sunt atque nummos ex electro cudere cœperunt. Obolus (ὀβολός) est nomen huius nummi, ex isto « ὄβελός », quo significabatur veru ferreum.

Drachma (δραχμή), quo verbo antea significabatur « veruum pugnus », nomen factum est nummi sex obolorum. Ab eodem vocabulo, multis sæculis post, derivatum est verbum Arabicum « dirham », quod est nomen nummi in orbe Mahumetano maxime usitati.

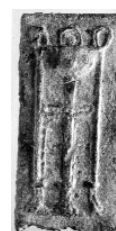

Tetrachmum Atheniense (circa annum 450 a.C.n.)

Inter civitates Græcas, Sparta novitates semper difficile accepit ; ibi ad permutandum verua ferrea etiam quarto sæculo manebant in usu.

In Italia, exceptis coloniis Græcis, sexto sæculo a.C.n., « æs rude » in commercio adhibebatur, i.e. inæquales æris partes sine signo.

Etrusci nummos cudere cœperunt quinto sæculo, sed apud populos Italicos solum tertio sæculo apparuit « æs signatum », i.e. regulare æs certi ponderis cum signo in utroque latere ; eius pondus erat circiter sesquichiliogrammatis (1,5).

Aes signatum

Tempore quo æs signatum in usum inductum est, anno 289, Romæ designati sunt magistratus, quibus de moneta esset curandum ; vocabantur « tres viri monetales ». Viginti circiter annis post cusi sunt primi nummi in formam gravium discorum, ex ære. Nummus tunc vocari solebat « æs », quod factum est « as » ; eius pondus erat unius libræ Romanæ (327 gr.)

sive duodecim unciarum Romanarum. Hoc « æs grave » in utroque latere erat signatum. Minores nummi postea in usum inducti sunt, qui vocabantur « semis » (dimidia pars assis), « triens » (tertia pars assis), « quadrans » (quarta pars assis), « sextans » (sexta pars assis) et « uncia » (duodecima pars assis). Decursu temporum pondus assis minutum est. Post annum 155 a.C.n. eius pondus redactum est ad duodecimam partem, quare vocabatur « as uncialis ».

Æs grave

Intra primam dimidiam partem tertii sæculi Romani argenteos nummos cudere cœperunt, qui eiusdem ponderis erant ac nummi Græcarum civitatum Italiæ meridionalis. Exeunte eodem sæculo Romani novum systema monetarium creaverunt in « denario » argenteo nitens, cuius pondus fere idem erat ac pondus drachmæ Græcæ. « Denarius » vocatus est, quod tunc decem asses æquabat. In eodem systemate invenitur « quinquarius » (quinque asses) et « sestertius » (duo asses semis). « Sestertius » derivatus est a « semis tertio » i.e. ter dimidia pars. A nomine denarii post multa sæcula derivatum est vocabulum « dinar », quo nuncupatur nummus in orbe Arabum Mahumetanorum usitatus.

*Denarius
argenteus
(cum imagine
Augusti)*

Ad pecuniam numerandam, etiam si agebatur de magna summa, Romani vocabulum sestertii adhibere solebant, quod brevius scribebatur HS (= II + semis).

Nummi Romani cudebantur in templo Iunonis Monetæ, unde oritur vocabulum commune « moneta » ad pecuniam designandam.

Aurum ad monetam faciendam primum adhibuerunt Romani cum impensa secundi belli Punici solven-

da essent. Nummos cudunt sexagenorum, quadragenorum et vicensium assium. Huius modi nummos, qui « aurei » vocabantur, cusandos curaverunt Sylla, Pompeius, Iulius Cæsar et postea imperatores. Cæsar primus aureis imposuit effigiem suam. Decursu sæculorum pondus nummorum et argenteorum et aureorum gradatim minutum est ; quare Constantinus anno 312 novum nummum, qui « solidus » vocabatur, in usum induxit.

Iam instat finis Antiquitatis in parte occidentali imperii Romani. ❧

Solidus (aureus)

1. *Metallurgia* non est antiquum vocabulum Latinum. Tempore Renascentiæ fictum est e sermone Græco, ubi μεταλλουργεῖν significat in fodina metallifera laborare.

2. *Mineralis, is, e* non est antiquum vocabulum Latinum, sed mediævale ; eius origo est Celtica ; dicitur de materia lapidea, quæ in fodinis quæritur.

LVNÆ DIE 17 M. IVNII A. 2002

A.d. XV Kal. Iulias a. MMII

108

M E L I S S A

FOLIA PERENNI LATINITATI DICATA

AUSPICIIS DOMUS ERASMIANAE CURAQUE FUNDATIONIS MELISSAE

SEXIES IN ANNO EDITA

EDITOR RESPONSALIS

Gaius Licoppe

COMPOSITRIX

Francisca Deraedt

Avenue de Tervueren, 76, Tervurenlaan, B - 1040 Bruxellis.

Tel. + 32 (0) 475.47.55.18 / Telecop. 02.735.51.32. / guy.licoppe@pophost.eunet.be

Bureau de dépôt : 1040 Bruxelles 4 / Afgifte kantoor 1040 Brussel 4